

DOI: 10.19195/0137-1150.170.12

Data przesłania artykułu: 12.01.2018

Data akceptacji artykułu: 10.03.2018

ANA MIKIĆ ČOLIĆ

Uniwersytet Josipa Jurja Strossmayera w Osieku, Chorwacja

Polisemija sufiksa *-ač* i *-aš* u hrvatskom jeziku

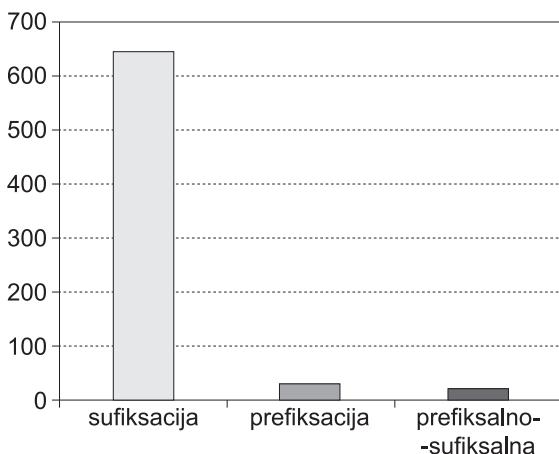
1. Uvod

Nastanak novih riječi u ljudskim jezicima može se slikovito opisati kao jezični *perpetuum mobile* koji se jednom pokrenut – zbog potreba za međusobnom razumljivošću među govornicima, težnje da se u govoru bude što inovativniji, dosjetljiviji i kreativniji, želje za pozornošću, manipulacije jezikom te niza (izvan) jezičnih razloga – nikada ne zaustavlja. Nakon što se nova riječ pojavi u leksiku nekoga jezika, ona može proći procese institucionalizacije i leksikalizacije, dok s druge strane njezina uporaba može ostati ograničena na manju skupinu govornika pri čemu efemernost takvih riječi često dolazi do izražaja te se ona vrlo brzo prestaje rabiti. Opisani „životni vijek“ svake riječi, koji podsjeća na ljudski životni vijek čime se još jednom potvrđuje teza o neraskidivoj vezi između neologizama i izvanjezičnoga svijeta, ne samo da je prirodan, nego je i nužan da bi jezik, koji uvijek mora tragati za novim, osebujnim i dinamičnim, načinima izražavanja, održavao svoju živost. Upravo to svojstvo jezika čini korpus novih riječi svakog jezika teško uhvatljivom kategorijom koja, čim je u jednom trenutku popisana, postaje zastarjelom, a njezin popis neprestano se nadopunjuje novim inovativnim leksičkim jedinicama.

Prikupljanje neologizama svodi se na tradicionalne metode koje najčešće podrazumijevaju ekscerpciju neologizama iz dnevnih novina, tjednika, specijaliziranih časopisa i televizijskih emisija te njihovo provjeravanje u domaćim rječnicima. Druga je provjerena metoda analiza različitih izdanja jednoga rječnika kojom se može relativno jednostavno utvrditi u kojoj je mjeri autor ili skupina autora nekog rječnika bila spremna u svako novo izdanje uvrstiti novonastale ili novopridošle riječi što pokazuje suvremenost pojedinog izdanja. Takva analiza pruža prilično realnu sliku o tome koji su neologizmi prihvaćeni do te mjere da su „zaslužili“

svoje mjesto u rječniku¹. Korpus neologizama u ovome radu dobiven je kombinacijom opisanih dviju metoda, uz napomenu da je usporedbom rječnika dobiven znatno veći broj riječi. *Rječnik hrvatskoga jezika* (1991, 1998). Vladimira Anića postavljen je kao osnova s kojom su uspoređivani svi drugi rječnici – osim spomenutih Anićevih još i *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, *Rječnik hrvatskoga žargona* Tomislava Sabljaka, *Rječnik hrvatskoga jezika* Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“ te najnoviji *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* iz 2015. godine. Korpus koji je dobiven na taj način profiltriran je i kroz *Hrvatsku jezičnu riznicu* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje pa su tako iz korpusa uklonjene sve riječi za koje u *Riznici* postoje potvrde od prije 1990. godine.

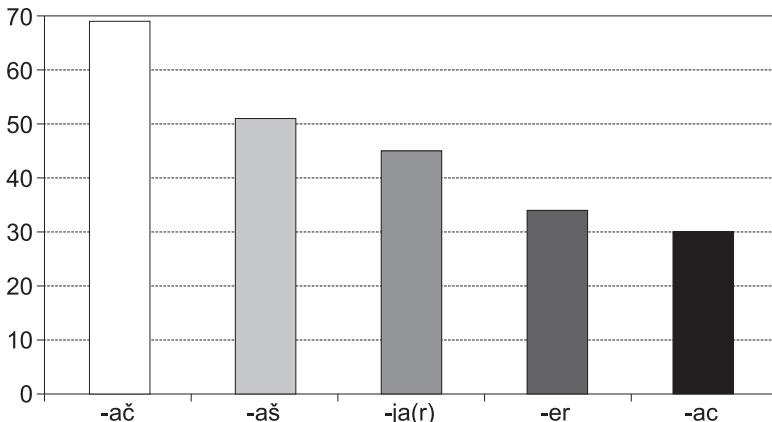
Opisanom metodom usporedbe različitih izdanja hrvatskih jednojezičnih rječnika objavljenih nakon 1990. godine utvrđeno je da u hrvatskom jeziku najviše novih riječi nastaje izvođenjem. Od 873 nove riječi u hrvatskom jeziku koje su zabilježene u jednojezičnim rječnicima čak ih je 696 nastalo izvođenjem, a tek 177 slaganjem. Među izvedenicama najviše je onih nastalih sufiksalm tvorbom. Omjer broja novih riječi nastalih izvođenjem prikazan je grafikonom 1:

Grafikon 1. Zastupljenost pojedinih načina izvođenja u nastanku novih riječi

Sufiksalm tvorbom načinjeno je 645 novih hrvatskih riječi, a pet najplodnijih sufiksa prikazano je na grafikonu 2:

¹ V. Muhvić-Dimanovski, *Neologizmi – problemi teorije i primjene*, Zagreb 2005, s. 81.

Grafikon 2. Pet najplodnijih sufiksa u tvorbi novih hrvatskih riječi

U ovome radu pozornost će se posvetiti sufiksima -ač i -aš jer su upravo izvedenice s tim sufiksima najbrojnije u korpusu novih hrvatskih riječi. Ivan Klajn² i Ranko Bugarski³ također sufikse -ač i -aš uvrštavaju među „najčešće“, „najrasprostranjenije“, odnosno vrlo plodne u suvremenom srpskom jeziku. Izvođenjem sufiksom -ač nastalo je 69 novih riječi, dok je sufiksom -aš izvedena 51 nova hrvatska riječ. Osim što će se popisati najčešće značenjske skupine kojima pripadaju riječi tvorene sufiksima -ač i -aš, analizirat će se osnove od kojih se tvore nove riječi s tim sufiksima te njihova struktura. Budući da se izvedenicama sa sufiksima -ač i -aš dijelom preklapa semantičko polje (npr. ‘vršitelj radnje’: *dodavač* i *sotveraš*), pozornost će se posvetiti i raspodjeli tih dvaju sufiksa u procesu nastanka novih riječi te će se, na temelju neologizama tvorenih tim sufiksima, pokušati predviđjeti smjer semantičkih promjena sufiksa -ač i -aš u budućnosti.

2. Polisemija sufiksa

Polisemija se smatra jednom od ključnih pojava u semantici koja je u različitim lingvističkim razdobljima i školama tijekom dvadesetoga stoljeća intrigirala jezikoslovce svojim neodređenim položajem na razmeđu jezičnoga sustava i konteksta, odnosno jezične uporabe. John Lyons⁴, imajući u vidu dotadašnje pristupe toj pojavi, uspostavlja nekoliko kriterija koji moraju biti zadovoljeni da bi se riječ označila kao polisemna: značenja polisemne riječi moraju biti okupljena oko temeljnog značenja iz kojega se generiraju ostala, zatim značenja polisemne riječi moraju biti etimološki povezana, te moraju pripadati istoj sintaktičkoj kategoriji. Prvi od navedenih kriterija zapravo je definicija polisemije, dok se druga dva naj-

² И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику II. Суфиксација и конверзија*, Београд 2003.

³ R. Bugarski, *Žargon*, Beograd 2006.

⁴ J. Lyons, *Semantics*, t. 2, London-New York-Melbourne 1977, s. 550.

češće smatraju kriterijima za razgraničavanje polisemije i homonimije. Polisemija je, dakle, složenost semantičke strukture jednog leksema te uvelike ovisi o kontekstu, starosti riječi i uporabnoj frekvenciji riječi. Naime, kontekst određuje značenje, a kako je broj konteksta otvoren, to se odražava i na broj značenja polisemne riječi koji je također otvoren. Iz toga proizlazi da što je riječ starija i što joj je veća uporabna frekvencija, to je veća mogućnost proširivanja značenja⁵.

Za razliku od proučavanja polisemije na leksičkoj razini, ona tvorbenih jedinica još je uvijek neistraženo područje u hrvatskom jezikoslovju. Tvorbena se polisemija određuje kao veza između dvaju ili više značenja jedne tvorbene jedinice, najčešće sufiksa, a polisemni su tvorbeni elementi oni koji u tvorbi obavljaju više od jedne funkcije⁶. Neistraženost područja odražava se ponajviše u neu jednačnosti nazivlja te se u literaturi polisemija sufiksa označava još i nazivima *polifunktionalnost* i/ili *mulfunktionalnost*⁷, *tvorbena višeznačnost*⁸ ili *polivalentnost*⁹. Ipak, razgraničenja među navedenim nazivima ima pa se napominje da bi *mulfunktionalni* bili oni sufiksi koji se mogu dodati različitim vrstama riječi, odnosno različitim osnovama¹⁰.

Mulfunktionalnost i polisemija tvorbenih jedinica izravno utječu na njihovu plodnost pa ne treba čuditi što su upravo najplodniji sufiksi u hrvatskome jeziku ujedno i polisemni, odnosno mulfunktionalni. Ako postoji mogućnost izbora među tvorbenim jedinicama, govornik koji treba označiti novi koncept, pojам ili pojavu radije će, zbog ekonomičnosti, upotrijebiti sufiks koji može biti dodan različitim osnovama. Osim toga, kad značenje osnovne riječi obuhvaća samo određeno značenjsko polje, izvedenica također pripada skupini toga polja, na primjer glagolina *pjevati* i *hodati* označuje se isključivo ljudsko djelovanje, dok se glagolom *preživati* označuje životinjsko. Upravo zato izvedenice *pjevac* i *hodač* označuju samo osobu, dok *preživac* označuje životinju. Ako nema tih ograničenja, ista izvedenica može označivati čovjeka, životinju i oruđe, prema izvanjezičnoj stvarnosti u kojoj postoji određeni pojam ili potreba za njim. Tako npr. *nosac* s općim značenjem ‘onaj koji nosi’ može označivati ‘čovjeka’, ‘stup’, ‘prvi kralješak’, ‘brod’... Zbog takve ovisnosti o stvarnosti za mnoge je izvedenice sasvim slučajno što su se našle u nekoj skupini jer se u izvanjezičnoj stvarnosti neka mogućnost još nije ostvarila ili ostvareno značenje nije još zabilježeno, npr. imenice *napadač*, *plivač*, *skakač* moglo bi označivati i životinju¹¹. Zbog svih navedenih razloga, češći izbor polise-

⁵ B. Tafra, *Razgraničavanje homonimije i polisemije: leksikološki i leksikografski problem*, „Filologija“ XIV, 1986, s. 336–337.

⁶ *Handbook of word-formation*, red. P. Štekauer, R. Lieber, Dordrecht 2005.

⁷ H. C. Luschützky, F. Rainer, *Agent noun polysemy in a cross-linguistic perspective*, „STUF, Akademie Verlag“ LXIV, 2011, nr 4, s. 287–338.

⁸ E. Barić et al., *Hrvatska gramatika*, Zagreb 2005.

⁹ S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb 1991.

¹⁰ H. C. Luschützky, F. Rainer, *Agent noun polysemy...*

¹¹ S. Babić, *Tvorba riječi...*, s. 90.

mnih tvorbenih jedinica pri tvorbi novih riječi ekonomičniji je te se može utvrditi da je stupanj polisemije tvorbene jedinice proporcionalan s njezinom plodnošću.

Najraširenija i najčešće opisivana polisemija, kada je riječ o tvorbenim jedinicama, jest ona vršitelj radnje (*nomina agentis*) – oruđe (*nomina instrumenti*) koja je zastupljena i kod sufiksa -ač i -aš. Prema vrlo raširenom mišljenju, navedena polisemija u tvorbi riječi rezultat je semantičkog proširenja od ‘vršitelja’ prema ‘oruđu’. Taj smjer širenja nije i jedini što dokazuje primjer hrvatskog sufiksa -lo kod kojega je širenje teklo obrnutim smjerom – od ‘oruđa’ prema ‘vršitelju radnje’: *platalo, strugalo, svjećalo, odnosno jecalo, prigovaralo, spavalо*. Ideja o posebnoj vezi između tih dvaju značenja datira još iz 19. stoljeća¹². Naime, tumačenje semantičkog proširenja od ‘vršitelja radnje’ prema ‘oruđu’ počiva na metonimijskoj vezi koja implicira da svaka imenica koja označuje ‘oruđe’ mora imati korespondentnu imenicu koja označuje ‘vršitelja radnje’ kao „upravljača“. Često se to proširenje tumačilo i hijerarhijom živosti te povezanošću ljudi i strojeva nakon industrijske revolucije. Sigurno je da do danas pouzdanog izvora polisemije ‘vršitelj radnje’ – ‘oruđe’ nema te se pri tumačenju pojedinačnih slučajeva mora uzeti u obzir niz jezičnih (kao što su glasovne promjene i posuđivanje) te izvanjezičnih razloga.

2.1. Sufiks -ač

Imenice sa sufiksom -ač tvore se uglavnom od glagolskih osnova, a od ostalih osnova rijetko. Taj podatak potvrđuju i primjeri iz korpusa. Naime, od 69 riječi izvedenih tim sufiksom tek ih je pet izvedeno od imeničke osnove dok su ostali neologizmi beziznimno izvedeni od glagolskih osnova. U općem jeziku riječi tvorenne sufiksom -ač obično označuju čovjeka koji obavlja radnju (*pljuvač, dodavač*), dok u jeziku struke obično označuju napravu, odnosno ono čime se obavlja koja radnja: *obarač, šišač, prskač, izdvajač...* Razlozi velikoj čestotnosti ovoga sufiksa u posljednjih dvadeset i pet godina mogu se tražiti u razvoju računalnog nazivlja jer je upravo sufiksom -ač tvoreno mnoštvo izvedenica koje označuju oruđe, na primjer *pisač, umnožač, sortirač, prikupljač, pripremač, pritiskivač...* Oruđe je zastupnik kategorije *nomina instrumenti* i obuhvaća dijelove postrojenja, strojeve, uređaje, aparate, mehanizme, sprave, naprave, instrumente, alate, vozila¹³.

Prema zabilježenim značenjima koja su se našla u korpusu izvedenice sa sufiksom -ač označuju: vršitelja radnje (43 primjera), vršitelja radnje i oruđe (7 primjera), oruđe (15 primjera), dok se četiri preostala značenja ne mogu uklopiti u navedene značenjske kategorije.

Pregled značenja s primjerima donosi se u tablici:

¹² H. C. Luschützky, F. Rainer, *Agent noun polysemy...*

¹³ M. Mihaljević, *Hrvatsko računalno nazivlje*, Zagreb 1993, s. 53–54.

Značenjska skupina	Primjeri
VRŠITELJ RADNJE	bližač, dodavač, hrkač, ocrnjivač, pljuvač, preuređivač, prizivač, zاغlupljivač, zakašnjivač, zasipač
VRŠITELJ RADNJE I ORUĐE	usporivač, pritiskivač, zabijač
ORUĐE	stroj: razgrtač, zamagljivač, prskač, rastresač, posipač, izdvajač vozilo: helkač sprava, aparat: računač, umnožač, punjač
OSTALA ZNAČENJA	misić: odmicač, pregibač hrana: slatkač lijekovi: apač

Izvedenice sa sufiksom *-ač* nastale su, dakle, uglavnom od glagolskih osnova, a iz njih se mogu izvesti sljedeće preoblike:

V + *-ač* → onaj koji V ili *dodavač* → onaj koji dodaje

V + *-ač* → ono čime se V ili *razgrtač* → ono čime se razgrće te

V + *-ač* → onaj koji V/ono čime se V ili *pritiskivač* → onaj koji/ono čime se potiskuje.

Promotre li se osnove od kojih se tvore imenice na *-ač*, može se uočiti da je skupina tvorena od nesvršenih glagolskih osnova znatno brojnija:

objašnjavati > *objašnjivač*

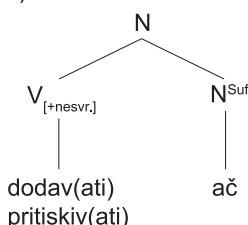
zarađivati > *zarađivač*

izdvajati > *izdvajač*

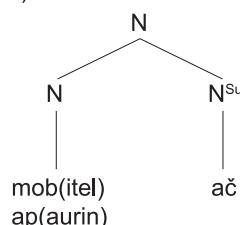
zaustavlјati > *zaustavljač*.

Iz navedenih preoblika proizlazi struktura izvedenica sa sufiksom *-ač* koja se može prikazati ovako:

a)

b)

Govoreći o tvorbi u žargonu, Ranko Bugarski¹⁴ uvodi pojam *žargonizacije* sufiksa. Tim izrazom označava pojavu nove plodnosti starih, ili prikladnije, postojećih imeničkih sufiksa, kao i pojavljivanje novih sufiksa i drugih tvorbenih formanata čiji su rezultat stilski obilježeni leksemi. Takvi sufiksi u velikom broju ekspresivnih i posebno žargonskih riječi i sami postaju nositelji specifične žargon-

¹⁴ R. Bugarski, *Žargon...*, s. 43–44.

ske obojenosti, čak i neovisno o osnovi kojoj se dodaju, a imenice tvorene sufiksom -ač u tom kontekstu najčešće označuju nepopularna zanimanja, negativne osobine ili navike ljudi što potvrđuje i primjer iz korpusa – *uvlakač*.

Kako je već rečeno, neke imenice na -ač u korpusu nisu izvedene od glagola: *ap(ač)*, *helk(ač)*, *mob(ač)* i *slatk(ač)*. Riječ je o imenicama koje imaju okrnjenu imeničku osnovu, pripadaju također žargonu te predstavljaju skraćene oblike imenica *apaurin*, *helikopter*, *mobil* i *sladoled*, a tvorene su sufiksom -ač. Iako su takve riječi nakon što se pojave uglavnom ograničene na uporabu u određenim generacijskim ili društvenim skupinama, sve je više primjera koji su iz žargona prešli u razgovorni jezik te na taj način dostižu viši stupanj opstojnosti. Ujedno, tvorba imenica sufiksom -ač od imeničkih osnova predstavlja odmak od tvorbene tradicije jer takvi slučajevi nisu zabilježeni u ranijim tvorbenim opisima, kao ni u rječnicima gdje se -ač također opisuje kao isključivo odglagolski sufiks¹⁵. Primjećuje ih tek Matea Birtić¹⁶ (2008: 63), napominjući da su takve imenice izrazito stilski obilježene. Indikativnim se čini podatak da su svi neologizmi načinjeni sufiksom -ač od imeničkih osnova pronađeni u *Rječniku hrvatskoga žargona* (2001) te se nameće zaključak da upravo u šatrovačkom jeziku treba tražiti i izvore takvih tvorba sa sufiksom -ač. Skupini odimeničkih neologizama na -ač, pridružena su i tri neologizma na -ač – *ginkač*, *samkač*, *telkač* – za koje se u ovome radu smatra da su posljedica nerazlikovnosti između fonema č i č te da je kod svih primjera riječ o istome sufiksnu. U prilog tome govori i nedosljednost u bilježenju takvih imenica u Sabljakovim rječnicima pa se tako u izdanju iz 2001. mogu pronaći oblici *limač* i *limać* u istom značenju. Rade Uhlik¹⁷, uspoređujući mnoge primjere šatrovačkih riječi u hrvatskom i romskom jeziku, zaključuje da je riječ o identičnim načinima tvorbe, tvorbenim sredstvima i značajnskim skupinama što potvrđuje tezu o romskom podrijetlu šatrovačkog govora, odnosno oblika koji se tvorbom i značenjem udaljavaju od hrvatske tvorbene tradicije. Nadalje, namjena je riječi tvorenih odimeničkim osnovama skratiti, odnosno ekonomizirati izraz što se ne može reći za odglagolske imenice na -ač. Imajući u vidu različite osnove kojima se pridodaju te različitu namjenu koje imaju imenice na -ač načinjene od glagolskih i imeničkih osnova, nameće se zaključak da je u tim dvama slučajevima riječ o sufiksima koji isto zvuče, ali podrijetlo i značenje su im različiti.

2.2. Sufiks -aš

Drugi po broju izvedenica u korpusu novih hrvatskih riječi je sufiks -aš kojim se u hrvatskom jeziku tvore imenice od imeničkih (*titulaš*, *foteljaš*, *aferaš*, *akcijaš*, *bunkeraš*), glagolskih (*jogunaš*, *asembleraš*), pridjevnih (*popravkaš*, *ludaš*) i brojevnih (*osmaš*) osnova. Najplodniji je upravo u tvorbi imenica. U korpusu imenice

¹⁵ *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, cz. 1, s. 13.

¹⁶ M. Birtić, *Unutarnja struktura odglagolskih imenica u hrvatskome jeziku*, Zagreb 2008, s. 63.

¹⁷ T. Sabljak, *Rječnik hrvatskog žargona*, Zagreb 2001, s. IX.

sa sufiksom *-aš* označuju: vršitelja radnje (33 primjera), nositelja osobine (10 primjera) te oruđe (8 primjera).

Pregled značenja s primjerima donosi se u tablici:

Značenjska skupina	Primjeri
VRŠITELJ RADNJE	asembleraš, džudaš, jahtaš, karataš, loptaš, orkestraš, prsaš, softveraš, spustaš, aferaš, akcijaš, blebetaš, bunkeraš, busijaš
NOSITELJ OSOBINE	ludaš, jogunaš, čiraš, prostataš, tabanaš, infarktaš
OSTALA ZNAČENJA	vikendaš, sistemaš

Najkarakterističnije značenje u korpusu je ‘vršitelj radnje’, a preoblika se tih izvedenica može prikazati ovako:

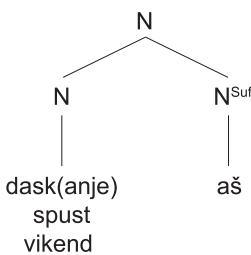
N + *-aš* → onaj koji se bavi N-om ili *daskaš* → onaj koji se bavi daskanjem.

Među tim su izvedenicama, dakle, česti nazivi za sportaše jer je *-aš*, uz sufiks *-ač* jedan od sufiksa kojim se tvore imenice u toj značenjskoj skupini. Osim naziva za sportaše, često je i značenje ‘onaj koji svira na i/u i’: *udaraljkaš*, *zurlaš*, *orkestraš*. Nadalje, po učestalosti je na drugom mjestu u korpusu značenje ‘nositelj osobine’, a preoblika se tih imenica može prikazati ovako:

N + *-aš* → onaj s N ili *tabanaš* → onaj s velikim tabanima.

Toj skupini pripadaju i imenice koje označuju bolesnike: *plućaš*, *čiraš*, *prostataš*, *infarktaš*.

Struktura imeničkih izvedenica iz korpusa sa sufiksom *-aš* može se prikazati ovako:

Stjepan Babić¹⁸ navodi da se izvedenice sufiksom *-aš* mogu tvoriti od svih osnova, te su i u korpusu zabilježeni takvi primjeri uz napomenu da je onih kojih su tvoreni od imeničkih osnova najviše. Iz skupine imenica na *-aš* izdvajaju se one koje imaju pogrdno značenje kao što su: *titulaš*, *tulumaš*... Kod većine takvih imenica već i osnovna riječ može imati negativno društveno značenje (*popravni > popravkaš*). Upravo u tim značenjima, uz ostala koja su navedena u tablici, treba tražiti uzroke velikom broju primjera izvedenih tim sufiksom. Naime, označavajući ljude kao *centraše*, *drogeraše*, *infarktaše*, *ludaše*, *jednopredmetaše* zapravo ih se smješta u različite profesionalne, društvene i moralne skupine pri čemu se odražava čovjekova imanentna težnja da svijet oko sebe, pa tako i ljude, katego-

¹⁸ S. Babić, *Tvorba riječi...*, s. 120.

rizira, odnosno ukalupljuje u određene obrasce. Može se također primijetiti da se sufiksom -aš u društveno-političkom kontekstu ljudi negativno kategoriziraju¹⁹, uglavnom u odnosu na svoje političke stavove, a s kojima su povezane i osobine ličnosti pa se tako govorи o *vezašima, aferašima, akcijašima, kuferašima i foteljašima*. Imajući u vidu izvanjezične razloge za upotrebu sufiksa -aš te njegovu primjenjivost na sve vrste osnova, pretpostavka je da će i u budućnosti zadržati visok stupanj plodnosti čemu svjedoči i reklama za jednog mobilnog operatera: „Stiglo iznenadenje za **bonaše!**“²⁰. Tumačenju se neologizma u navedenoj reklami može prići s nekoliko stajališta. U svjetlu marketinga, već je sama upotreba neologizma u reklamama vrlo poželjna zbog njihove upadljivosti čime se zadovoljava namjera marketinških stručnjaka da se bar jedan dio reklame – jedna riječ – zapami. Nadalje, nakon što prvi put čuje novu riječ, gledatelj će morati razmisiliti kako bi ju pravilno interpretirao čime se također postiže željeni marketinški učinak. Sa stajališta jezične ekonomije, primjer se također nameće kao izvrsno rješenje za izraze koji su do sada bili u upotrebi u istom značenju: ‘*pre paid* korisnici’ ili ‘korisnici bonova’. Izrazom *bonaš* ne samo da je zamijenjen višečlani naziv, nego je izbjegnuta upotreba neprilagođenog engleskoga izraza *pre paid*.

2.3. Kuglač i/ili kuglaš

Analiza primjera sa sufiksima -ač i -aš pokazala je da je njihova raspodjela uvjetovana osnovama kojima se dodaju pa se tako sufiks -ač dodaje glagolskim, a sufiks -aš najčešće imeničkim osnovama. Budući da se izvedenicama sa sufiksima -ač i -aš dijelom preklapa semantičko polje (npr. ‘vršitelj radnje’: *dodavač i softveraš*), u korpusu su zabilježena i dva primjera dvojnih oblika: *kuglač/kuglaš*²¹ te *loptač/loptaš*²². Uspoređujući tumačenja navedenih parova riječi u različitim izdanjima rječnika te kod drugih leksikografa, dobivaju se prilično neujednačena rješenja. Tako Vladimir Anić²³ tumači *kuglača* kao ‘onoga koji se bavi kuglanjem’, dok *kuglaša* tumači kao ‘onoga koji bacu kuglu u atletici’. Jure Šonje²⁴ s *kuglača* upućuje na *kuglaša*, dok Vladimir Brodnjak²⁵ na srpskoj strani navodi riječ *kuglač*, a na hrvatskoj *kuglaš*. Na tragu je razgraničenja značenja riječi *kuglač/kuglaš* i Anićeve²⁶ tumačenje para *loptač/loptaš*: tako je prvi ‘onaj koji se igra loptom’ dok je drugi ‘igrač loptom’. Promotrimo li dvojne oblike sa stajališta njihove tvorbene strukture koja je opisana u poglavljima 2.1. i 2.2. ovoga rada, može se utvrditi da su riječi na -ač – *loptač* i *kuglač* – nastale od glagolskih osnova kojima se,

¹⁹ R. Bugarski, *Žargon...*, s. 72.

²⁰ <http://technonovosti.wordpress.com/2012/04/10/tele2-stiglo-iznenadenje-za-ponase/> [preuzimanje: 15.11.2012]; istaknula A. M. Č.

²¹ V. Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 1991, s. 295.

²² V. Anić, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2003, s. 696.

²³ V. Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika...*

²⁴ *Rječnik hrvatskoga jezika*, red. J. Šonje, Zagreb 2000.

²⁵ V. Brodnjak, *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*, Zagreb 1998.

²⁶ V. Anić, *Veliki rječnik...*

gotovo isključivo dodaje taj sufiks, te im je preoblika V + -ač → onaj koji (se) V, odnosno *loptač/kuglač* → onaj koji se lopta/kugla, dok je tvorbena preoblika riječi na -aš – *loptaš* i *kuglaš* – N + -aš → igrač N-om/koji baca N, odnosno *loptaš* → igrač loptom te *kuglaš* → onaj koji baca kuglu. U skladu su s tim tumačenjem tvorbene strukture i značenja dvojnih oblika koja se navode u Aničevim rječnicima iz 1991. i 2003., no drukčija tumačenja donosi *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*²⁷. U tom se rječniku među natuknicama navodi samo *kuglač* koji se tumači kao ‘onaj koji baca kuglu u lakoj atletici’, dok se *kuglaš* tek spominje pod natuknicom *kugla* u kojoj stoji: ‘željezna lopta ispunjena olovom kojom **kuglaši**²⁸ obaraju čunjeve’. Ta značenja suprotna su onima u svim drugim hrvatskim jednojezičnim rječnicima, nisu u skladu s tumačenjem tvorbene strukture, ali ni s tumačenjem ostalih natuknica u tom istom rječniku. Naime, tumačeći natuknici *kuglački* autori *Velikoga rječnika hrvatskoga standardnog jezika*²⁹ kao prvo značenje navode ‘koji se odnose na kuglače’ te kao primjer stoji *kuglački klub/savез*. Već jednostavnim mrežnim pretraživanjem riječi *kuglački* postaje jasno da se ona u svim pojavnicama odnosi na kuglanje, a ne na atletsku disciplinu što su vjerojatno i sastavljači VRH-a imali na umu navodeći primjer za natuknicu *kuglački* te stoga ostaje nejasno otkuda tumačenje *kuglača* kao isključivo atletičara. Na nedosljednost u tumačenju dvojnoga oblika *kuglač/kuglaš* te njihovih izvedenica upućuje i drugo značenje koje se navodi za natuknicu *kuglački* u kojem stoji: kao ‘*kuglaš*, na način *kuglača*’. Iz svega navedenoga može se zaključiti da tvorbena utemeljenost distinkcije između *kuglača* i *kuglaša* te *loptača* i *loptaša*, čini se, nije zaživjela u općoj uporabi, ali ni među stručnjacima, što dokazuje izjednačavanje i miješanje tih oblika pa se, unatoč ranijim jasnim razlikovanjima, u novijim izdanjima rječnika upućuje s jedne natuknice na drugu s oznakom ‘jednako, sinonimno’ ili se značenja tumače nedosljedno. Navedeni primjeri još jednom potvrđuju tezu da je upravo jezična ekonomija glavni pokretač svih promjena u jeziku te da opstanak dvojnih oblika ovisi o značenjskoj razlikovnosti koju ti oblici imaju.

3. Zaključak

Ovaj rad posvećen je tvorbenoj analizi formalnih neologizama među kojima dominiraju sufiksalne izvedenice. Dakle, to je i dalje najproduktivniji tvorbeni način u hrvatskom jeziku te se može pretpostaviti da će se njegova dominacija, bez obzira na inojezične utjecaje, nastaviti. Analizom korpusa sufiksalnih izvedenica na -ač i -aš utvrđena su nova značenja te proširenja postojećih.

Uz najotvoreniju jezičnu razinu, onu leksičku, koja se neprestano dopunjuje novim jedinicama, promjene su, gotovo neopazice, zahvatile i tvorbenu jezičnu razinu.

²⁷ *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, red. Lj. Jojić, Zagreb 2015, s. 633.

²⁸ Istaknula A. M. Č.

²⁹ *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*...

Uz odglagolske oblike imenica na -ač među kojima dominira značenje ‘vršitelj radnje’, zabilježena je skupina neologizama načinjena od krnjih imeničkih osnova – *telkač*, *ginkač* – čije izvore treba tražiti u žargonu. Budući da se te imenice udaljuju od uobičajenog načina tvorbe sufiksom -ač i prema strukturi, značenju, ali i prema namjeni, odnosno registrima u kojima se one pojavljuju, može se pretpostaviti da je tu riječ tek o slučajnoj glasovnoj podudarnosti, odnosno ne može se govoriti o polisemiji, nego tek o multifunkcionalnosti sufiksa -ač koji može sudjelovati u tvorbi od različitih osnova. Nadalje, među imenicama na -aš izdvojene su one s pogrdnom nijansom u značenju, kao što je *popravkaš*, te je utvrđeno da kod većine takvih imenica već i osnovna riječ može imati negativno društveno značenje (*droga* > *drogeraš*). Smatra se da upravo u tim značenjima, uz ostala koja su utvrđena u analizi, treba tražiti uzroke velikom broju primjera izvedenih tim sufiksom. Naime, imenicama na -aš ljudi se kategorizira u različite profesionalne, društvene i moralne skupine pri čemu se odražava čovjekova imanentna težnja da svijet oko sebe, pa tako i ljudi ukalupljuje u određene obrasce.

Broj novih sufiksralnih izvedenica na -ač i -aš u hrvatskom jeziku pokazuje da multifunkcionalnost i polisemija tih tvorbenih jedinica izravno utječe na njihovu plodnost jer će govornik uvijek prije u tvorbi nove riječi, zbog ekonomičnosti, upotrijebiti sufiks koji može biti dodan različitim osnovama. Nadalje, mogućnost da se imenicama tvorenim tim sufiksima označuju različita značenja, npr. ‘vršitelj radnje’ i ‘orude’ također doprinosi plodnosti takvih riječi koje u tom smislu predstavljaju leksički i semantički potencijal, odnosno jednu vrstu pričuve, koji može biti ostvaren kada se za to stvore uvjeti u izvanjezičnom svijetu.

Budući da, zbog činjenice da svakodnevno nastaju, nije moguće načiniti završen popis neologizama nekoga jezika, iznošenje zaključaka o načinima njihove tvorbe te značenjima u jednome radu ujedno je i uvod u neko buduće istraživanje u kojemu će pretpostavke i zaključci izneseni ovom prilikom biti demantirani ili potvrđeni.

Bibliografija

- Anić V., *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 1991, 1998.
 Anić V., *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 2003.
 Babić S., *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb 1991.
 Barić E. et al., *Hrvatska gramatika*, Zagreb 2005.
 Birtić M., *Unutarnja struktura odglagolskih imenica u hrvatskome jeziku*, Zagreb 2008.
 Brodnjak V., *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*, Zagreb 1998.
 Bugarski R., *Žargon*, Beograd 2006.
Handbook of word-formation, red. P. Štekauer, R. Lieber, Dordrecht 2005.
Hrvatski enciklopedijski rječnik, red. Lj. Jojić, R. Matasović, Zagreb 2004.
 Klajn I., *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku II. Sufiksacija i konverzija*, Beograd 2003.
 Luschützky H. C., Rainer F., *Agent noun polysemy in a cross-linguistic perspective*, „STUF, Akademie Verlag“ LXIV 2011, nr 4.
 Lyons J., *Semantics*, t. 2, London-New York-Melbourne 1977.
 Mihaljević M., *Hrvatsko računalno nazivlje*, Zagreb 1993.

- Muhvić-Dimanovski V., *Neologizmi – problemi teorije i primjene*, Zagreb 2005.
- Rječnik hrvatskoga jezika*, red. J. Šonje, Zagreb 2000.
- Sabljak T., *Rječnik hrvatskog žargona*, Zagreb 2001.
- Tafra B., *Razgraničavanje homonimije i polisemije: leksikološki i leksikografski problem*, „Filologija“ XIV, 1986.
- <http://technonovosti.wordpress.com/2012/04/10/tele2-stiglo-iznenadenje-za-ponase/> [preuzimanje: 15.11.2012].
- Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, red. Lj. Jojić, Zagreb 2015.

The polysemy of suffixes *-ač* and *-aš* in Croatian

Summary

Unlike the study of polysemy on the lexical level, the polysemy of word formation units still remains understudied in Croatian linguistics. The present paper concentrates on the polysemous suffixes *-ač* and *-aš*, since it is the derivations by these suffixes that prove most numerous in the corpus of new Croatian words. Apart from listing the most frequent semantic categories that the words derived by the suffixes *-ač* and *-aš* belong to, the paper analyzes the bases used to form new words by means of the two suffixes and their structure. Since the semantic fields of words derived by the suffixes *-ač* and *-aš* partly overlap (e.g. “agent” *dodavač* and *softveraš*), the paper will address the share of the two suffixes in the process of forming new words and try to predict the future direction of semantic changes involving the suffixes *-ač* and *-aš*.

Keywords: polysemy of suffixes, word formation in Croatian, suffixation, suffix *-ač*, suffix *-aš*

Polisemia sufiksu *-ač* i *-aš* w języku chorwackim

Streszczenie

W odróżnieniu od polisemii na poziomie leksykalnym w językoznawstwie chorwackim polisemia jednostek słowotwórczych wciąż pozostaje obszarem niezbadanym.

W niniejszej pracy uwaga została poświęcona polisemicznym sufiksom *-ač* i *-aš*, ponieważ wyrazy pochodne właśnie z tymi przyrostkami są najczęściej w korpusie nowych wyrazów chorwackich. Zostały tu wyodrębnione najczęściej występujące grupy znaczeniowe, do których należą wyrazy utworzone za pomocą sufiksów *-ač* i *-aš*. Ponadto w pracy poddano analizie podstawy słowotwórcze, od których tworzone są nowe słowa z tymi przyrostkami, a także ich struktura. Z uwagi na to, iż pola semantyczne wyrazów pochodnych z sufiksami *-ač* i *-aš* częściowo się pokrywają (na przykład ‘wykonawca czynności’: *dodavač* i *softveraš*), uwagę poświęcono również zróżnicowaniu tych dwóch sufiksów w procesie powstawania nowych wyrazów, a także podjęto próbę określenia przyszłego kierunku zmian semantycznych dotyczących sufiksów *-ač* i *-aš* na podstawie neologizmów tworzonych przy użyciu tych przyrostków.

Słowa kluczowe: polisemia sufiksu, chorwackie słowotwórstwo, sufiksacja, sufiks *-ač*, sufiks *-aš*